

ної інформації, а зберігає на сервері оператора, що є самостійним суб'єктом. Незрозумілим є й застосування законодавства якої держави буде мати місце, коли порушник перебуває на території однієї держави, здійснює збір про особу, що знаходиться на території іншої держави, а розповсюджує (використовує) в третій країні. Проблемними стають збір, фіксування та подання доказів, що підтверджували б факт здійснення протиправних дій.

Такий висновок вказує на необхідність нових наукових досліджень розглядуваних правовідносин та розробки спеціального законодавства для їх регулювання. Цей висновок підтверджує й Указ Президента України «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні» №928/2000 від 31 липня 2000 р.

Список літератури: 1. Пєртухін І.Л. Человек как социально-правовая ценность// Государство и право. №10. 1999. 2. Пєртухін І.Л. Частная жизнь (правовые аспекты)// Государство и право. №1. 1999. 3. Гордиєнко Ігорь. Горечь интима с «оторванной Клавой»// ИНФО Бизнес. №25(169). 2001, 3 июля. 4. Устименко Н.В. Таємниця особистого життя людини та їх цивільно-правова охорона: Автореф. дис. канд. юрид. наук. Х., 2001. 5. Чернооченко С.І. Особисті немайнові права, які забезпечують соціальне існування фізичних осіб в Україні. Автореф. дис... канд.юрид.наук. Х., 2000. 6. Гражданское право. Учебник / Отв. ред. проф. Е.А.Суханов. Том 1. 2-е изд., перераб. и доп. М. 1998. 7. Устименко Н.В. Таємниця особистого життя людини, її цивільно-правова охорона// Проблеми законності. №53. Х., 2002. 8. Гражданское право. Учебник. Часть I. Издание второе, переработанное и дополненное / Под ред. А.П.Сергеева, Ю.К.Толстого. М., 1996. 9. Грибанов В.П. Осуществление и защита гражданских прав. М. 2000. 10. Красавчикова Л.О. Понятие и система личных неимущественных прав граждан (физических лиц) в гражданском праве Российской Федерации. Екатеринбург. 1994. 11. Павловська Н.В. Теорія та практика захисту моральних благ цивільним законодавством України: Дис... канд.юрид.наук. К., 2002.

Надійшла до редколегії 01.10.02

О.П. Гетьманець

ПРЕДМЕТ БЮДЖЕТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Фінансова система України регулюється нормами права, і підтримка її життєздатності – це одна із головних функцій діяльності держави. Основною ланкою фінансової системи України є бюджетна система. Тому існує окрема група правових норм, пов'язана з діяльністю держави в сфері бюджетних відносин. Бюджетно-правові відносини та норми, що їх регулюють? розглядаються в курсі фінансового права як окрема тема.

Бюджетне право – це система правових норм, які держава використовує для побудови бюджетних відносин. Вчені мають спільні погляди на поняття бюджетного права М.І. Піскотін, Л.К. Воронова, Н.І. Хімичева, О.Н. Горбунова, П.С. Пацурківський та інші розглядають бюджетне право як розділ фінансового права. Вони підкреслюють центральне місце

бюджетного права в системі фінансового права та зв'язок з іншими розділами та інститутами цього права [1].

Існують спільні та відмінні риси відносин, що складають предмет бюджетного права та фінансового права.

Предмет бюджетного права – це відносини з приводу формування, розподілу та використання бюджетних коштів усіх рівнів влади, які регулюються нормами права. Фінансове право розглядає правові відносини, які складаються у процесі фінансової діяльності держави у зв'язку з рухом централізованих та децентралізованих фондів грошових коштів.

Фінансово-правові відносини вміщують в себе бюджетні відносини, а також складаються з відносин щодо формування державних доходів, державних видатків, кредитних, страхових, банківських та інших відносин, потрібних для вирішення задач держави.

Здійснення бюджетної діяльності держави, її місцевих органів влади потребує правового забезпечення, визначення прав, обов'язків, відповідальності усіх зацікавлених суб'єктів. У цьому призначення бюджетного права, яке пов'язане з фінансовим правом тим, що природа цих відносин єдина. По-перше, тому що по своїй суті за змістом це матеріальні, грошові відносини. По-друге, тому що ці суспільні відносини реалізуються у правовій, встановленій законом формі.

Система бюджетно-правових відносин, які є предметом бюджетного права, складається з відносин щодо:

- а) формування структури бюджетної системи України;
- б) встановлення та розподілу доходів та видатків між бюджетами різного рівня;
- г) організації бюджетного процесу;
- д) управління бюджетним процесом;
- є) контролю за бюджетним процесом.

Коло бюджетних відносин вужче фінансових, але досить різноманітне. Це обумовлено діяльністю суб'єктів бюджетно-правових відносин, стосунками, які складаються між ними, складністю їх правової компетенції. Кількість учасників бюджетної діяльності залежить від форми державного устрою, її адміністративно-територіального поділу, умов господарювання.

Згідно з Конституцією України, систему її адміністративно-територіального поділу складають Автономна Республіка Крим, області, райони, міста, райони у містах, селища та села. За формою державного устрою Україна – унітарна держава, тобто структура розподілу державної влади здійснюється «по вертикалі» – від «влади центру» до «влади на місцях». Верховна Рада Автономної Республіки Крим, обласні та районні ради мають повноваження, встановлені законодавством України по розробці, затвердженню та виконанню своїх бюджетів згідно з єдиною бюджетною та податковою політикою України. Відносини, які складаються при реалізації цих повноважень між усіма зацікавленими суб'єктами, різноманітні, але вони мають єдину мету. Вони націлені на формування, розподіл, використання бюджетних коштів як на рівні держави, так і на

рівні окремої територіальної громади. Ці відносини виникають під впливом держави, та її безпосередньої участі згідно з нормативно-правовими актами.

Таким чином, Конституція встановлює права держави та її суб'єктів на використання фінансових ресурсів для забезпечення виконання своїх функцій. Це право реалізується через систему бюджетно-правових відносин. У межах фінансового права складається кількість однорідних, але самостійних правових інститутів по регулюванню державного бюджету, місцевих бюджетів, бюджетному контролю та ін. Разом вони складають сукупність інститутів права у межах бюджетного права..

Бюджетне право України необхідно розглядати як підгалузь фінансового права. Тісні зв'язки предмета та метода бюджетного права з фінансовим правом безспірні, проте теоретичні дослідження та практика свідчать про необхідність розмежування цих інститутів права.

З теоретичного боку існує необхідність розгляду та дослідження нормативно-правових актів з приводу бюджетних відносин, які мають сьогодні неповний та суперечливий характер. Прийняття Бюджетного кодексу України (далі БК) свідчить, що накопичений нормативно-правовий масив вже систематизовано. Але це не відміння щорічних нормативно-правових актів з бюджетної діяльності.

З практичного боку повністю відсутній правовий механізм реалізації повноважень суб'єктів бюджетних правовідносин, відповідальності у бюджетному процесі, склався незадовільний механізм захисту прав суб'єктів, відсутня судова практика.

Бюджетне право України перебуває у процесі формування, що є наслідком об'єктивних причин розвитку країни, але цей процес потрібен для успіху її правового та економічного стану. З утворенням Української незалежної держави бюджетне право отримало новий імпульс розвитку, а значення його зросло.

По-перше, природа бюджетно-правових норм змінилася внаслідок змін політичного та економічного характеру. Новий політичний устрій обумовив самостійність суб'єктів української влади, їх право на отримання власних фінансових ресурсів та їх використання, тобто форма по управлінню бюджетним процесом з боку держави змінилася, а з боку інших суб'єктів сформувалися нові форми участі в ньому.

По-друге, ринкові умови господарювання потребують різних методів регулювання бюджетними коштами як з боку держави, так і територіальних громад.

По-третє, зростає матеріальна відповідальність всіх суб'єктів бюджетних правовідносин. Для цього необхідно розробити правовий механізм забезпеченості виконання суб'єктами своїх обов'язків, контролю і видів відповідальності.

По-четверте, бюджетне право України відображає історію розвитку країни, зміни у формі державного устрою, територіального поділу, державного управління.

Держава по-новому буде взаємовідносини з іншими суб'єктами бюджетного процесу, відповідальність держави перед українським народом за корисне використання бюджетних коштів постійно зростає.

Бюджетне право базується на широкому колі бюджетно-правових норм, які складають певну систему. Ця система має логіку побудови, об'єктивний характер, тобто вона, згідно з характером правового регулювання, включає дві великі групи норм. Ці групи норм пов'язані між собою, взаємозалежні. Матеріальні норми складають основу бюджетного права, а процесуальні забезпечують виконання цих норм.

Відмінними рисами процесуальних норм бюджетного права є те, що вони мають процедурний характер. Вони регламентують процес формування проектів бюджетів, їх розгляду, затвердження, виконання, звітності, контролю та міжбюджетні відносини, тобто вони керують стадіями бюджетного процесу. Проте вони реалізують вже встановлені повноваження суб'єктів цієї діяльності, які регламентуються матеріальними нормами бюджетного права. Таким чином, процесуальні норми мають підлеглий характер відносно матеріальних. Ці характеристики норм бюджетного права є підставою для системи бюджетного права.

Система бюджетного права – об'єктивна, логічна сукупність взаємопов'язаних фінансових відносин, які обумовлюють внутрішню побудову бюджетного права, зміст та особливості розташування норм за впливом на бюджетні правовідносини.

У минулі часи бюджетне право розглядалося як самостійний правовий інститут, що було доцільним. Формування власних коштів шляхом покладення на людину особливого податку на рідну справу та їх використання на національно-культурні потреби, було ухвалено Центральною Радою в 1-ому Універсалі 10 червня 1917 р. Конституція Української Народної Республіки 29 квітня 1918 року установила свій щорічний бюджет і право оподаткування своїх членів [2, с.13, с.59]. Виникли нові теоретичні розробки, наприклад, монографія А.А. Алексєєва «Бюджетне право народного представництва», видана у Харкові 1918 року. Але за часів радянської влади на Україні, як і в СРСР, наука фінансового права розвивалась незадовільно. Кафедри фінансового права в вузах було ліквідовано, дисципліна не викладалась. Фінансове законодавство існувало, але юридичного аналізу бюджетних, фінансових питань до 1940 р. не було. З 40-х до 80-х років фінансове право, як галузь законодавства та навчальна дисципліна, було реабілітовано. У цей період теоретичні розробки правового регулювання фінансової системи України мали свої особливості. Фінансова система розглядалася тільки в правовому полі СРСР, існуючі теорії мали багато ідеологічних штампів. Поряд з фінансовим правом, як базовою, окремо досліджувалися такі галузі, як бюджетне, податкове, банківське (напр., роботи М.І. Піскотина, Л.І. Воронової).

Аналіз теоретичних розробок свідчить, що питання співвідношення категорій «фінансове право» та «бюджетне право» має два аспекти [3, с.52–67].

По-перше, категорія «бюджетне право» – центральна категорія з ряду інших, які входять до системи категорій фінансового права. Деякі фінансисти, юристи-практики не розділяють ці поняття, наприклад, в урядах деяких європейських країн замість посади міністра фінансів існує посада міністра державного бюджету.

По-друге, категорія «бюджетне право» об'єднує спеціальні категорії: «бюджетна система», «бюджетний процес», «бюджетне регулювання», «бюджетна класифікація» тощо, і які теж використовуються у фінансовому праві як галузі права.

Сучасний етап розвитку економіки України, бурхливий правотворчий процес, прийняття Бюджетного кодексу, Кримінального, Цивільного, Земельного, обговорення Податкового кодексів України потребують нових досліджень бюджетно-правових категорій.

Бюджетне право як підгалузь фінансового права займає головне місце серед фінансово-правових інститутів тому, що інші інститути: податкові, кредитні, страхові і т.д. залежать від методів її визначення та засобів реалізації. З податковим правом бюджетне право об'єднує поняття податків, зборів, обов'язкових платежів, з правовим регулюванням ринку цінних паперів – доходи, які держава стягує до бюджетів, з банківським правом – організація руху грошових коштів, повноваження банків і т.д.

Фінансове право – базова юридична дисципліна. Зміна умов господарювання потребує розгляду всієї системи фінансово-правових відносин, кожен окремий інститут якої має актуальне значення. Доцільно вивчати кожен правовий інститут як спецкурс дисципліни «Фінансове право». Але центральний – бюджетне право.

Бюджетне право має зв'язки і з окремими галузями права. Як і фінансове право, бюджетне право пов'язано з конституційним та адміністративним правом. Бюджетні правовідносини розглядають державу, її представницькі та виконавчі органи, місцеві органи самоврядування як свої суб'єкти. Повноваження цих органів регулюються нормами конституційного права. Відповідальність за діяльність цих органів встановлюється нормами адміністративного права. Порушення бюджетного законодавства припускає і кримінальну відповідальність. У чинному Кримінальному кодексі України в ст.210, ст.211 встановлюються види покарань за ці порушення.

Бюджетні правовідносини мають зв'язки з господарською діяльністю, що залежить від наявності грошових коштів, джерела яких бюджети, інвестиції з бюджетного фінансування. Використання доходів підприємців також пов'язано з бюджетами різного рівня, з якими потрібно розраховуватися і т.д. Тобто, бюджетне право міститься поруч з підприємницьким правом. Зв'язок бюджетного права через надходження до бюджетів митних платежів існує і з митним правом. Тобто зв'язки, що існують між фінансовим правом та іншими галузями права, притаманні і бюджетному праву, як головній підгалузі фінансового права. Важливе правове значення цієї підгалузі більш яскраво висвітлюється з розгляду бюджетного законодавства.

Джерела бюджетного права – це офіційні засоби зовнішнього розгляду та закріплення норм бюджетного законодавства. Теоретики права всі основні джерела права поділяють на: нормативно-правові акти; нормативно-правові договори; правові звичаї, правові прецеденти [4].

Нормативно-правовий акт – це основне джерело права у державі соціально-демократичної орієнтації. До недавнього часу норми бюджетного права мали джерела, які були встановлені Конституцією України, Законом України «Про бюджетну систему України» № 253/95 – ВР від 29.06.95 р., Законом України «Про державний бюджет України на поточний рік» і ще декілька іншими, але, як правило, норми права змінювалися під впливом Постанов Верховної Ради України, Кабінету Міністрів, рішень місцевих органів щодо організації бюджетного процесу. За роки встановлення незалежності України бюджетне законодавство з одного боку мало два нормативно-правових акта, які не встановлювали всі необхідні повноваження суб'єктів бюджетної діяльності, мали багато пробілів, а з іншого боку, щорічно приймалась велика кількість підзаконних актів, без яких не можливо було здійснювати бюджетний процес. Недоліки законодавства реалізувалися у негативній практиці бюджетування. Наприклад, державний бюджет 1999 р. був прийнятий з запізненням, бюджетні кошти 1995 р. пропали, а звіти про виконання бюджетів не публікувалися. Всі ці порушення не розглядалися у встановленому законом порядку, а відповідальність державних органів або посадових осіб була тільки в теорії. Права та обов'язки місцевих органів самоврядування у бюджетній діяльності не існували навіть у теорії.

Всі ці колізії та проблеми у бюджетному законодавстві повинен був розв'язати, прийнятий у 2001 р. Бюджетний кодекс України. Робота над цим кодексом – дуже цінний правовий досвід, накопичений Україною. У процесі його обговорення було розглянуто два проекти цього кодексу, велика кількість пропозицій і вся ця робота мала радикальне значення для побудови нового систематизованого нормативного акту.

Таким чином, джерелом бюджетного права України є нормативно-правові акти, система яких складає бюджетне законодавство, що має коротку, але бурхливу історію побудови.

У процесі обговорення БК юристи обґрунтували принципи побудови бюджетного законодавства. Вони прийшли до висновку, що бюджетне законодавство базується на принципах: відповідності Конституції України; верховенства закону; належної правової процедури його прийняття та дії; єдиних засад регулювання бюджетних правовідносин; встановлення бюджетних повноважень; контролю за його дотриманням; відповідальності за порушення.

Бюджетне законодавство виступає формою реалізації бюджетного права та включає досить широке коло нормативно-правових актів, що регулюють бюджетну діяльність: Конституція України; Бюджетний кодекс; Закон про Державний бюджет України, що приймається на поточний рік; інші закони, що регулюють бюджетні правовідносини; нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України та інших центральних орга-

нів виконавчої влади; рішення органів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, що не суперечать Бюджетному кодексу України та іншим нормативно-правовим актам; чинні міжнародні договори щодо бюджетних правовідносин [5, ст.4].

Бюджетне законодавство регулює всі питання, пов'язані з бюджетними правовідносинами. При виникненні колізії в регулюванні бюджетних правовідносин між бюджетним законодавством та іншим законодавством України застосовується бюджетне законодавство України. Аналіз складу та тлумачення бюджетного законодавства свідчить, що воно містить норми права, які охоплюють регулювання складної структури бюджетно-правових відносин.

Таким чином, бюджетне законодавство виступає формою реалізації норм бюджетного права. Накопичений нормативний масив регулює інститути бюджетного права, що складають разом самостійну сферу суспільних відносин, необхідність вивчення яких потребує практика бюджетної діяльності.

Список літератури: 1. Пискотин М.И. Советское бюджетное право. М., 1971., Химичева Н.И. Субъекты советского бюджетного права. Саратов. 1979. Финансовое право. Підручник. Під ред. Л.К.Воронової. Х., 1998. Финансовое право. Учебник под ред. О.Н. Горбуновой. М., 1996. 2. Хрестоматія з історії держави та права України. За ред. В.Д. Гончаренка, У 2-х т., К., 2000. 3. Бельский К.С. Финансовое право. М., 1994. 4. Рабинович Г.М. Основы заглавной теории права та держави. К., 1995. 5. Бюджетный кодекс Украины. К., 2001.

Надійшла до редколегії 10.07.02

А.Г. Дідук

АНАЛІЗ ЗАКОРДОННОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО КОНФІДЕНЦІЙНОЇ ІНФОРМАЦІЇ, КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ

Правове регулювання конфіденційної інформації, таємниці є ознакою нашого часу, оскільки вона грає значну роль в постіндустріальному суспільстві, зокрема, в умовах ринкової економіки.

У кінці ХХ ст. на розвиток інституту конфіденційної інформації, комерційної таємниці вплинуло (та продовжує впливати) два найважливіших економічних фактори: швидкий ріст рівня технологічного розвитку та ріст глобальних економічних процесів. Як не парадоксально, але ці фактори, що стосуються конфіденційної інформації, комерційної таємниці, є взаємовиключними: ріст рівня технологічного розвитку автоматично збільшує комерційну цінність такої таємниці, в той час, коли глобалізація економіки призводить до того, що захищати її стає все складніше.

У нашій країні захищаються виключні права фізичних та юридичних осіб на об'єкти інтелектуальної власності краще ніж інформація, конфіденційна інформація, ноу-хау та ін. Фактично відсутній і практичний досвід застосування норм чинного законодавства відносно до інформації.